

Рецензия

от

проф. дфн Стефка Вълкова Петрова,
Софийски университет “Св. Климент Охридски”

за

за заемане на академичната длъжност ДОЦЕНТ по професионално направление

2.1. Филология (Български език – лексикология и лексикография),

обявена в ДВ бр. 62 от 01 август 2017 г. с кандидат

гл. ас. д-р Милена Георгиева Велева

Като прегледах представения ми комплект книги и отпечатъци на научни статии и административните информационни документи на кандидатката, у мен се породило желание да напиша нестандартна рецензия. Но тъй като това може да бъде проблем за нея, ще се подчиня на изискванията, но ще посоча все пак последния документ на първо място – списъкът на цитиранията. Само те са достатъчен аргумент да се даде на авторката академичната длъжност ДОЦЕНТ.

I. Изследователска (творческа) дейност и резултати

Гл. ас. д-р Милена Велева кандидатства за заявената длъжност със: една монография, включваща и речник, с един отделен речник, две учебни помагала (едното в съавторство), 12 научни статии (една в съавторство), 6 доклада от национални и международни конференции (3 в Русия и един в Чехия?), едно участие в проект и едно съставителство (не включвам някои от посочените заглавия поради отдалеченост по време).

1. “Историзмите в българския език. Речник на българските историзми”.
В. Търново, 2017 г., 266 с.

Монографичният труд респектира със задълбоченост, прецизност, аргументираност, отлично познаване на материята, с която се занимава. Авторката е изчала и цитирала много автори по въпроса, приела е и успешно защитила свое мнение по редица въпроси при класификация и тълкуване на интересуващата я лексика.

В труда на М. Велева се разглежда историческата лексика в българския език от различни аспекти: динамика на речниковия състав, активен и пасивен РС, темпорална маркираност на лексиката; прави опит да очертае границата между *остаряла* и *остаряваща лексика*; представя подробна класификация на

историзмите и най-вече на лексикосемантичните (непълни, частични), сред които определя 7 групи. Разгледала е историзацията и деисторизацията на единиците от РС, както и появата на нова лексика (неологизми). Остаряването на лексиката разбира като двояк процес – архаизация и историзация. Не са отминати и причините за историзацията на езиковите единици, като се спира и на денотативното и конотативното им значение (II глава). В трета глава прави различни класификации на историзмите – структурна, семантична, етимологична, според сферата на употреба и според историческата перспектива в живота им. Четвърта глава представя подсистемата на българската историческа лексика, която е поставена в отношение на синонимия, омонимия, хиперо-хипонимни парадигми и деривационни редове. Тематичното разпределение на историзмите е сравнително доста подробно – в 11 групи: човек, държавно-правна структура, стопански живот и търговия, вяра и религия, материална култура и пр.

Разгледани от различни страни, историзмите са представени по азбучен ред в речник (143 стр.). Не може да не признаем, че това е огромна работа: събрани и изследвани са 2694 думи и словосъчетания, авализирани от различни страни.

Робатата е написана на изящен научен стил, четивен и разбираем. Отделните твърдения са илюстрирани с достатъчно примери, което спомага да се изгради у читателя вярна представа за този тип лексика.

Приносният характер е несъмнен – това е пълно и цялостно представяне на тази част от лексиката на българския език, ексцерпирана от лексикографски, енциклопедични и исторически извори, както и от литературни произведения и отделни изследвания. Като прибавя и извършената класификация от различни аспекти, смятам, че трудът сам по себе си говори за големия принос и не се нуждае от детайлното изтъкване на подробности, направено самостоятелно от кандидатката. Речникът е изработен според лексикографските изисквания.

2. “Речник на родовите варианти при съществителните имена в българския език”, В. Търново, 2009 г., 196 стр.

Този труд също се отличава с непреходно значение – събрани и запазени са всички съществителни, колебаещи се по род, някои вече стари и изчезнали от езика, а други съвсем актуални. Освен с библиографския принос, речникът е

ценен и като източник за нови изследвания и анализи по въпроса за род на съществителното име.

3. Осем от научните статии на М. Велева са свързани с историзмите и резултатите намираме в монографичния труд, които няма да разглеждам тук. Ще се спра само на онези, в които се разглежда различен проблем или се допълва описанието на разгледани проблеми.

а) “За произхода на устойчивото сравнение *гол като сокол* в българския език” (№ 17).

В статията М. Велева изказва хипотезата, че това “най-вероятно е фразеологична заемка (полукалка) от руски език (от рус. *гол как сокол*). Трябва да признаем, че има право, тъй като значението на думата *сокол* като ‘древно стенобитно оръдие, таран’, както посочва авторката, не е отбелязано в нито един български речник и е неизвестно на голяма част от носителите на езика.

б) “За устойчивите съчетания с предложна функция в съвременния български език” (№ 18).

Стъпвайки на признаците, с които се характеризират този тип съчетания (4 на брой), авторката разглежда възможните формални варианти и ги класифицира според морфологичната природа на основния пълнозначен компонент в състава им на *именни* и *адвербиални (наречни)*. Разкрива и вида отношение, изразено чрез тях – набелязва 18 вида отношение. Изтъква засилването на относителния дял на такъв тип съчетания в съвременния български книжовен език. Основанието за такова твърдение не се съобщава. Съчетанията с предложна функция са разгледани и в съпоставителен аспект (№ 11) – в български и английски език (на английски език, в съавторство).

в) “Тематична класификация на историзмите турцизми в българския език” (№ 7) и “За историзмите от руски произход в съвременния български език” (№ 21).

Двете изследвания задълбочават проучването на историзмите и разкриват някои различия – напр. при руските има тематика *идеология*, а при турските – няма.

г) “Архаични форми за бъдеще време в българската фразеология” (№ 25).

Посочени са някои от основните етапи от формалния развой на парадигмата за бъдеще време в българския език.

д) “Вариатни форми за мн.ч. в съвременния български език” (№ 13) и “За вариантите от типа *хотспоти – хотспотове* в съвременния български език” (№ 14).

В сравнително големия обем на статията (студията) за вариантите на мн.ч. – 18 страници – виждаме М. Велева като задълбочен изследовател не само на историзмите, но и на други феномени от българския език. Интересът ѝ към вариативността по отношение на мн.ч. е продължение на докторантската ѝ тема – вариантност при род на нарицателните съществителни имена в българския език. И тази работа на кандидатката се отличава с пълнота, прецизна точност, добро познаване на материята, обосновани изводи. Двете статии допълват липси в българската граматика (и в конкретните описания).

е) Българската фразеологична картина на света е допълнена с още щрихи от М. Велева. Това са статиите №№ 8, 10, 12. При ФЕ със стари народни мерки за дължина и разстояние (№ 12) е обърнато внимание на тематичната им ориентираност – за пространство, време и за човек, като е отделено повече място на ФЕ със старата мярка *аршин*. А в № 10 са анализирани ФЕ с компонент адективни историзми в съвременния български език.

Разгледаните дотук трудове на авторката разкриват приносите ѝ в областта на лексикологията, лексикографията, фразеологията и морфологията. Но гл. ас. д-р М. Велева е преподавател по български език на чужденци вече 37 години и естествено вторият кръг от дейността и интересите ѝ да е преподаването на български език като чужд и чуждоезиково обучение. В това направление тя се е занимавала по-малко. Ще отбележа изследването ѝ № 20: “Историзмите в преподаването на български като чужд”, изнесено на международна научна конференция и отпечатано в сборник в гр. Бърно (Чехия). В него се прави изводът, че при срещата с историзми, което става в един по-напреднал етап от обучението, трябва да се приложи комплексен интердисциплинарен подход – студентите трябва да се запознаят с фрагменти от българската картина на света и да получат допълнителни знания за мястото на изучавания историзъм, с което ще задълбочат културно-когнитивната си и езикова компетентност.

II. Учебници и учебни помагала.

Гл. ас. д-р М. Велева посочва тук три позиции, но като имам предвид, че № 4, “Увод в езика на лнигвистиката”, е от преди 20 години, не смятам, че

трябва да се спирам на него. Още повече, че не оказва влияние за резултата от обявения конкурс. Останалите два материала имат своя принос и значение.

1. 1000 Aspect Pairs of the Verb in Bulgarian. A Guide for foreigners, 2013, 80 стр.

Учебно помагало, в което е представена видовата система на българския глагол, която създава най-големи трудности на чужденците при изучаване на български език. Глаголите, на брой 1000, са разпределени в две части: абсолютни видови двойки (42 стр.) и относителни видови двойки (9 стр.), с превод на английски на основното им значение. Дадени са примери за трите спрежения и една видова двойка (*казвам, кажа*) е спрегната във всички глаголни времена в изявително и преизказно наклонение. Посочено е и повелителното наклонение (прости и сложни форми) и неличните глаголни форми. Може да се прави възражение по включените глаголи, да се изразява несъгласие по някои аспекти, да се търси по-широко представяне и пр., но не може да не се признае, че помагалото е полезно, необходимо и служи добре на чужденците.

2. “Електронни ресурси за обучение и тестиране на знанията по български език като чужд”, момент от модула “Български език като чужд за придобиване на културни компетентности” (в съавторство). Представени са 5 урочни единици, разработени от кандидатката. Прочетох ги с голям интерес и внимание, поставяйки се в позиция на екзаминатор и екзаминиран. Текстовете са интересни, въпросите към тях са подходящи. Нямам представа колко са всички уроци от модула и къде е мястото на представените, за да се изкажа по съответствието и нарастването на сложността (и трудността) на въпросите. Ще отбележа обаче, че с малки поправки (съкращения или добавки към въпросите и задачите), би могло да се използват и в българските училища. Бих поспорила напр. за въпрос № 4 от четвъртия тип задачи към текста за Мусала, където се изисква да се посочи *синонимът* на подчертаната дума: “Според историческите **източници** първият човек, стъпил на връх Мусала, е цар Филип II ...” и дистрактори: *а. книги, б. извори, в. съчинения*. Твърдението е вярно и с трите дистрактора, обучаемият обаче трябва да не забравя, че се търси *синоним*. Според мен е много трудно в тази ситуация? Още повече, че трети въпрос от същия урок е: “Пътят **към** върха тръгва от хижата”, с дистрактори: *а. за, б. на, в. под*. Не е необходимо да се доказва, че *за* не е синоним на *към*. Би могло да се

намерят още случаи, при които може да се спори. Тук искам да посоча, че създаването на такива текстове и задачи за разбиране към тях никак не е лека работа. Авторката на тези пет текста М. Велева се е справила чудесно.

III. Учебна и преподавателска дейност.

Както изтъкнах и се вижда от представената биография (CV), М. Велева работи повече от 37 години като преподавателка по български език като чужд: обучавала е студентски групи по български език, провеждала е курсове в Международната школа по български език и култура, водила е специализирани курсове и индивидуално обучение, работила е с малки групи, провеждала е семестриални и годишни изпити и изпити за ниво по общата европейска езикова рамка и онлайн и пр., т.е. изпълнявала е всякакви задачи и дейности в ИЧС (ДЕО).

Като оценявам по достойнство и обективно направеното от гл. ас. д-р М. Велева, бих искала да направя една лична забележка. Посочването на приносите не бива да е толкова обстоятелствено – изследванията сами говорят за себе си.

И така, в заключение, като имам предвид:

1. Наличието на монографичен труд с посочения несъмнен принос в лексикологията и лексикографията;
2. Наличието на Речник на родовите варианти на съществителните имена, който също има непреходно значение;
3. Значителния вклад на кандидатката в областта на фразеологията, морфологията, чуждоезиковото обучение;
4. Многобройните цитирания;
5. Фактът, че почти всички публикации са отпечатани в реферирани и престижни издания (3 в чужбина)
6. и дългогодишната ѝ работа като преподавател по български език на чужденци,

както и това, че е носител на званието “доктор”, давам ПОЛОЖИТЕЛНА оценка на кандидата гл. ас. д-р Милена Георгиева Велева и предлагам да бъде допусната до избор за ДОЦЕНТ от Академичния съвет на Софийския университет “Св. Климент Охридски”.

Рецензент:

/Проф. дфн Стефка Петрова/